

Archeologické výzkumy venkovských kostelů v severozápadních Čechách

Sestavil Vojtěch Peksa (dle podkladů J. Crkala, E. Černé, K. Derner, P. Lisska, M. Sýkora, M. Volfa)

Lokalita	Arch. výzkum	Popis	Literatura
1. Bedřichův Světec (okr. Most) Sv. Jakuba	J. Bubeník 1970, 1972; okolí J. Klápště 1976–1978, 1984–1987	První zmínka o vsi se v pramenech objevuje v roce 1238, kdy se mezi svědky na královské listině objevuje Ahně ze Světce. Kostel je díky odvádění papežských desátků poprvé uveden v roce 1352. Kostel, situovaný uprostřed vsi na návrší, je podélná orientovaná stavba s pravouhlym odsazeným presbytářem, lodí se sakristií a předsíní na jižní straně. V jádru se jedná o románskou jednolodní stavbu, jejíž původní závěr v podobě okrouhlé apsidy nahradil gotický obdélný presbytář. V západní části lodi nalezneme stopy někdejší empory, opřené o střední pilíř a nesené dvěma poli křížové klenby. Patrné jsou i dva původní vstupy na tribunu. Úkolem zjišťovacího výzkumu v interiéru bylo přispět k řešení otázky nejstarší podoby. Odkryto bylo zdivo apsidy i kamenný podklad, na němž stál původní pilíř empory. Datování světeckého kostela vyplývá ze stavebních částí dovolujících uměleckohistorické posouzení a spadá do 1. třetiny 13. století; archeologický výzkum datovací možnosti v zásadě nerozšířil. V západním sousedství kostela poté probíhal archeologický výzkum zaměřený na soudobé šlechtické sídlo.	Josef Bubeník, <i>K původní podobě kostela sv. Jakuba v Bedřichově Světci</i> , Zprávy – studie Krajského muzea v Teplicích 13, 1978, s. 71–82; Jan Klápště, <i>Paměť krajiny středověkého Mostecka</i> , Most 1994, s. 31–38.
2. Bítovozeves (okr. Louny) Sv. Michaela archanděla	M. Volf 2015	Celý organismus stavby postavené na hraně údolí říčky Chomutovky je středověkého stáří a vykazuje minimálně dvě stavební fáze. K první náleží loď, presbytář a sakristie, nad kterou byla o něco později vztyčena věž. Výstavbu kostela lze vztáhnout do doby kolem poloviny 14. století. Za stavebníka můžeme považovat Dalibora z Bítovozevsi, který ves vlastnil v letech 1318–1361. Z roku 1361 také pochází první písemný doklad o kostele. Při odvlhčování základů byly při záchranném archeologickém výzkumu v základech a předzákladech při jižním styku lodi a presbytáře a při obvodu presbytáře odhaleny dráhy po zaniklých dřevěných kuláčích, které nejspíše tvořily ztužující rošt. Tato konstrukce byla stavebně svázána se základovým zdívem a jedná se o systém vzniklý při vzniku kostela v polovině 14. století.	Jaroslav Skopec a kol., <i>Středověké venkovské kostely okresu Louny</i> , Ústí n. L. 2022, s. 175–186.
3. Blšany, zaniklá ves Nevechovice (okr. Louny) Sv. Václava	V. Peksa 2014–2018, R. Křivánek 2021	Kombinace nedestruktivních metod přinesla pozitivní výsledky při lokalizaci zaniklé vsi a kostela. Základy kostela se podařilo identifikovat geofyzikálním průzkumem. Povrchovým sběrem byl vymezen prostor okolního hřbitova díky nálezům lidských kostí vyorávaných z narušených hrobů. Kostel se v písemných pramenech objevuje v ojedinelé zmínce z 80. let 14. století, kdy zatecký děkan Beneš vyzývá ke sbírce na stavbu kamenného kostela. Situaci doplňují nálezy esovitých záušnic dokládající raně středověkou tradici pohřbívání a také nálezy sídlištního charakteru datující hlavní fázi existenci přílehlého sídliště do rozmezí 9.–14. století. Kostel byl zbořen v roce 1785 a s jeho pozůstatkem byla spojována v blízkosti stojící kaple sv. Václava, kterou dnes můžeme označit za novotvar.	Vojtěch Peksa, <i>Počátky kostelů v severozápadních Čechách na základě archeologických výzkumů</i> , in: <i>Středověké venkovské kostely okresu Louny</i> , Ústí n. L. 2022, s. 11–40.
4. Braňany (okr. Most) Sv. Dionýsia	M. Sýkora 2017	U nejstarších písemných zpráv ze 13. století není jisté, zda náleží k Braňanům či Branům na Chomutovsku. Za jistější bývají považovány až zmínky z let 1316 a 1322 uvádějící místní šlechtice. Kostel stojící na návsi byl filiální k Želenicím a v roce 1961 byl zbořen. Jednalo se o jednolodní kostel s odsazeným obdélným presbytářem. K jeho severní straně přiléhala sakristie. Nejstarší gotickou fází kostela můžeme klást do doby od konce 13. do 1. pol. 14. století. Archeologický výzkum probíhající při rekonstrukci sítí se dotkl základů předsíně přistavěné v novověku k západní straně kostela. Zachycena byla také ohradní zeď hřbitova novověkého stáří a několik hrobů. V druhotných pozicích se nacházela raně středověká keramika.	
5. Černěves (okr. Litoměřice) Sv. Prokopa	M. Trefný 2011	Ves Černěves se v písemných pramenech objevuje poprvé v roce 1273 v majetku doksanského kláštera. Samotný kostel je poprvé uveden v rámci registru papežských desátků k roku 1352. Kostel se nachází na jižním okraji vsi rozložené při řece Labi. Jedná se o jednolodní stavbu s obdélnou původně románskou lodí. Mírně odsazený dvouboký presbytář je pozdně gotický až renesanční; věž přiložená k lodi na západní straně pochází z novověku. Románská fáze kostela je kladena do 13. století. Drobný archeologický výzkum zde proběhl při opravě novověké sakristie. Bylo obnaženo zdivo jejího SZ rohu a došlo ke zjištění lidských ostatků, které byly narušeny v hloubce cca 2 m od současného povrchu.	
6. Duchcov (okr. Teplice) Zvěstování	A. Rusó 1986–1991	Archeologický výzkum prováděný v areálu zámku se dotkl i současného barokního kostela, u něž bylo známo, že jej předcházela starší objekt. Při výzkumu, ze kterého bylo dosud uveřejněno jen velmi málo informací, byly vně i uvnitř barokního kostela zjištěny minimálně dvě starší fáze: románský kostel s půlkruhovou apsidou datovaný do 1. poloviny 13.	Michal B. Soukup, <i>Duchcov ve středověku</i> , in: <i>Duchcov</i> , Jiří Wolf a kol., Praha 2013, s. 45–84.

Panny Marie		století a mladší gotický kostel s odlišnou orientací. Nejstarší horizont pohřbů by měl stavbě kostela předcházet. Prozkoumány byly i situace spojitelné se šlechtickým sídlem časově shodným s románským kostelem. Původní zasvěcení kostela, uváděné poprvé roku 1390, náleželo sv. Jiří. První zmínka o Duchcově se váže k roku 1240 (z opisu listiny z roku 1346). S Duchcovem je také spojována lokalita Hrabišín zmiňovaná roku 1207 a označovaná jako tržním místo se sídlem Hrabišiců. Samotný písemný doklad o existenci kostela nám přináší až papežské desátky z roku 1352.	
7. Holešice (okr. Most) Sv. Mikuláše	J. Klápště 1982	Kostel se nacházel při východně straně obdélné návsi v areálu uzavřeném vodním příkopem. Vstup byl chráněn věžovou bránou. Jádrem jednodílné stavby tvořila loď se čtvercovým presbytářem, na severu se připojovala hranolová věž zakončená jehlanovou střechou s cimbuřím. Stavebně historický průzkum datoval jádro stavby do doby kolem roku 1260, věž měla být v pozdní gotice vystavěná na starší sakristii; loď byla prodloužena až na počátku 20. století. Archeologický výzkum v ploše kostela proběhl až po jeho zboření v roce 1981. Dvěma řezy byly zachyceny základové poměry věže a lodě. Kromě obvodových zdí se nikde neprojeví stopy starších stavebních fází ani staršího středověkého osídlení. Ves i kostel se poprvé v písemných pramenech objevují v soupisu papežských desátek v roce 1352.	Jan Klápště, <i>Paměť krajiny středověkého Mostecka</i> , Most 1994, s. 44–46.
8. Hořetice (okr. Louny) Sv. Vavřince	M. Volf 2013	Kostel s obdélnou lodí, v 18. století prodlouženou, a čtvercovým presbytářem stojí na svahu údolí říčky Hutné. Svým půdorysem se řadí k raně gotickým kostelům poslední třetiny 13. až první 14. století. První písemná zmínka o kostele se váže k roku 1356. Ves je zmíněná o něco dříve v predikátu Petra a Vlady z Hořetic v roce 1327. Archeologický výzkum probíhající při rekonstrukci kostela a odvodnění exteriérových stěn přinesl pouze potvrzení stavebně historického průzkumu o stavebním provázání zdí lodě a presbytáře.	Jaroslav Skopec a kol., <i>Středověké venkovské kostely okresu Louny</i> , Ústí n. L. 2022, s. 249–256.
9. Kadaň (okr. Chomutov) Sv. Jana Křtitele	T. Velímský, E. Černá 1991–1992, 1994; K. Derner a J. Crkal 2019	Kadaň je poprvé v pramenech zmíněna v poslední čtvrtině 12. století. Podle listiny datované do roku 1186 daroval kníže Bedřich johanitskému řádu novou ves ležící nad řekou Ohří, jménem <i>Cadain</i> , kde již dříve povolil špitálnímu řádu postavit kostel. V jádře se jedná o malý jednodílný románský kostel s pravouhlým presbytářem, dále upravovaný v baroku. Archeologickým výzkumem byla zachycena kulturní vrstva s nálezy keramiky ze 12. století předcházející stavbě kostela, a také několik mladších hrobů. Výsledky stavebně historického a archeologického výzkumu prokázaly, že kostel v románské fázi postrádal tribunu v západní části lodě a mohutné zdivo čtvercového presbytáře dokládá existenci tzv. chórové věže. Výzkum z roku 1994 probíhající v ploše hřbitova a registrující zde 90 hrobů z 13.–18. století nebyl podrobněji zpracován. Záchrannými výzkumy probíhajícími při rekonstrukci inženýrských sítí v blízkosti kostela v roce 2019 byly prozkoumány další středověké až novověké hroby z okolního hřbitova.	Tomáš Velímský, <i>Ke genezi vrcholně středověkého města v Kadani</i> , in: <i>Archeologické výzkumy v SZČ v letech 1983–1992</i> , Most 1995, s. 225–238.
10. Kněžice (okr. Louny) Sv. Kateřiny	V. Peksa, R. Křivánek 2021	Kostel se nachází na vyvýšenině na jižním okraji vsi. Jedná se o jednodílný kostel s obdélnou lodí, odsazeným presbytářem s trojbokým závěrem a sakristií po severní straně. Pro dataci kostela je klíčový ojediněle dochovaný doklad z roku 1392 o tom, že žatecký rychtář věnoval částku 20 kop grošů na přestavbu dřevěného kostela na kamenný. První písemný doklad o existenci kostela z roku 1358 lze tedy vztahovat k dřevěnému předchůdci. Samotná ves je poprvé zmíněna roku 1295 v predikátu Bohuslava z Kněžic. Archeologický výzkum v rámci zahájené rekonstrukce řešil zatím jen starší nelegální výkop v presbytáři. Výsledkem je zjištění, že v rámci novověkých úprav došlo ke značnému navýšení terénu o 80–90 cm.	Jaroslav Skopec a kol., <i>Středověké venkovské kostely okresu Louny</i> , Ústí n. L. 2022, s. 279–288.
11. Kopisty (okr. Most) Božího těla	J. Klápště 1978	Kopisty u Mostu vystupují v písemných pramenech ve vlastnictví Hrabišiců v roce 1227, z něj přecházejí do držby zderazských křížovníků. Menší majetková část zůstala místní nižší šlechtě (v roce 1238 uvedený Chotěbor z Kopist). Stavebně historický průzkum datoval jednodílnou jednodílnou stavbu s odsazeným pravouhlým presbytářem do 2. pol. 13. století. Věž byla do západního průčelí vestavěna později. V písemných pramenech je kostel poprvé uveden v roce 1352. Archeologický výzkum byl v kostele prováděn z důvodu jeho plánované likvidace. Odkryvem takřka celého interiéru byla v první řadě ověřována možnost existence starší sakrální stavby. S ní lze spojit několik skupin do linie uspořádaných kamenů orientovaných shodně s kostelem. Jednalo se pravděpodobně o základy dřevěného kostela o šířce necelých 7 m. Okolní kulturní vrstva obsahovala lidské kosti z narušených hrobů. Přesnější datace ale nebyla vzhledem k minimálnímu počtu nálezů možná.	Jan Klápště, <i>Paměť krajiny středověkého Mostecka</i> , Most 1994, s. 56–60.
12. Kozojedy okr. Rakovník) Sv. Václava	A. Knor 1950, J. Bubeník 1972	Hradiště Dřevíč patřilo s jistotou od 11. století k přemyslovským správním hradům. V Kosmově kronice je o Dřevíči zmínka k roku 1002. K roku 1135 v období vlády knížete Soběslava I. slyšíme o odvádění desátek Vyšehradskému kostelu. Ještě roku 1175 je doložen prefekt Dřevíče Petr, ale význam místa postupně upadá. Další zprávy jsou až ze 14. století, kdy zde sídlilo proboštví sázavského kláštera. Poslední zprávy o proboštví pocházejí z počátku 15. století. V severní části hradiště	Josef Bubeník, <i>Slovanské osídlení středního Poohří</i> , Praha 1988, s. 186–189, 221; Kateřina Blažková a kol., <i>Středověký olovený amulet z hradiště Dřevíč (k. ú. Kozojedy, o.</i>

		<p>stojí barokní kaple svatého Václava z konce 17. století. V době života hradiště se v jejím místě nejspíše nacházel dvorec hradskeho správce a určitě i nějaká kostelní stavba, kolem níž se v 11. a 12. století pohřbívalo. Zjišťovací výzkum zde provedl A. Knor formou 180 m dlouhé sondy přetínající plochu hradiště. Ve vzdálenosti cca 50 m od kaple zachytil 18 hrobů. Další dva hroby pod kamennými náhrobními deskami dokumentoval záchranný výzkum J. Bubeníka. Hroby se záušnicemi byly nalézány již na konci 19. století. Kaple má obdélný půdorys a trojboké zakončení. Vznikla zmenšením větší stavby neznámého stáří, jejíž loď byla zbourána v letech 1892–1893.</p>	<p><i>Rakovník</i>), Archeologické rozhledy 69, 2017, s. 121–142.</p>
<p>13. Kralupy (okr. Chomutov) Sv. Jakuba Většího</p>	<p>E. Černá 1974, 1976</p>	<p>Nejstarší zmínka o Kralupech je obsažena v zakládací listině břevnovského kláštera hlásící se k roku 993 (falzum ze 13. století). Větší jistotu máme u údaje z roku 1186, kdy Jiří z Milevska ves daroval milevskému klášteru. V roce 1207 se Kralupy dostaly do majetku Hrabšiců. O existenci kostela se poprvé dozvídáme z nepřímé zprávy o faře v Kralupech z roku 1344. Archeologický výzkum probíhal v interiéru i exteriéru kostela v souvislosti s celkovou likvidací obce. Jednalo se o jednodlnou obdélnou stavbu s pravouhlej uzavřeným presbytářem a věží při severní straně presbytáře. Zachycena byla původní západní stěna středověké lodi, prodloužená při barokní přestavbě v 18. století. Před touto stěnou byly dokumentovány základy starší nejspíše věžovité stavby, která byla v pozdní gotice nahrazena věží přiloženou k presbytáři. Výzkum přinesl také nálezy hrobů středověkého až novověkého stáří a 12 renesančních šlechtických náhrobků z 16. až počátku 17. století. Výzkum nebyl dosud podrobně zpracován.</p>	<p>Eva Černá, <i>Předběžné výsledky archeologického průzkumu v Kralupech u Chomutova</i>, Památky, příroda, život 8/1, 1976, s. 3–6.</p>
<p>14. Krbice (okr. Chomutov) Všech svatých</p>	<p>T. Velímský 1986; okolí P. Čech 1998</p>	<p>Záchranný archeologický výzkum proběhl až po zboření stavby a z důvodu přítoku vody nemohl být dokončen. Zbořený kostel byl novostavbou z roku 1769 s dodatečně připojenou věží. Výzkum prokázal přítomnost starších konstrukcí – základů severní zdi lodě či presbytáře středověkého kostela posunutých oproti barokním mírně k jihu, dále několik hrobů a úroveň terénu v interiéru původního kostela. Z druhotných pozic pochází kamenické články datující gotickou fází kostela do 1. pol. 14. století. Tuto dataci potvrzují zlomky keramiky pocházející ze základového vkopu. Stavba kostela tak nejspíše příliš nepředchází první písemnou zmínku z roku 1344, kdy je zmiňován kostel filiální k faře v Kralupech. Samostatná fara je ustavena v roce 1361 zároveň se vznikem samostatného manství k hradu Hasištejnu.</p>	<p>Petr Čech, <i>Sídla drobné feudální šlechty 13. století</i>, Památky, příroda, život 31/3, 1999, s. 83–92.</p>
<p>15. Kryry (okr. Louny) Narození Panny Marie</p>	<p>V. Peksa 2021</p>	<p>S osobou Alberta z Kryr je spojeno v roce 1320 první uvedení Kryr v písemných pramenech. K roku 1369 se podle registru papežských desátek poprvé dovídáme o existenci kostela. Stavba, které se týkají současné rekonstrukční práce, prošla v roce 1722 kompletní barokní přestavbou. Archeologický výzkum se při odvlhčování základů dotkl obvodu interiéru. Kromě několika novověkých hrobů a hrobky vyzděné pro jednu rakev, je základním výsledkem výzkum, že při stavbě barokního kostela byly zcela odstraněny všechny starší (i podzemní) konstrukce a situace spojitelné se středověkým pohřbíváním. Založení novostavby bylo doprovázeno srovnáním terénu výrazným zářezem do svahu a snížením terénu.</p>	
<p>16. Křemýž (okr. Teplice) Sv. Petra a Pavla</p>	<p>M. Kmínek 1995</p>	<p>Záchranný archeologický výzkum se v roce 1995 při stavbě inženýrských sítí nedotkl přímo kostela ale jeho nejbližšího okolí. Lineární stavba obkroužila ulice kolem kostela poprvé doloženém v registru papežských desátek v roce 1352 (první zmínka o vsi z roku 1251). V ulici přiložené k severní straně hřbitovní zdi byly zjištěny hroby s esovitými záušnicemi, navíc ve stratigrafické kolizi se staršími raně středověkými sídlištními objekty. Jejich nalezení mimo vymezený areál hřbitova svědčí o původně větším rozsahu pohřebiště, a také musíme počítat s počátky kostela hlouběji v historii než v době první zmínky, min. ve 13. století. Současná stavba je pohledově celá barokní z počátku 18. století. Výzkum dosud nebyl podrobně zpracován.</p>	
<p>17. Křešice (okr. Litoměřice) Sv. Matouše</p>	<p>O. Kotyza 2014</p>	<p>Při odvodnění kostela došlo k nálezům lidských kostí z druhotné pozice novověkých navážek na zrušeném hřbitově. Jedná se o obdélnou, jednodlnou stavbu s odsazeným polygonálním presbytářem. V západní části stojí v průčelí kostela hranolová věž. Větší část kostela pochází ze 14. století, upravován pozdě goticky a barokně. První zmínka o vsi uvedena v zakládací listině litoměřické kapituly z roku 1057. Kostel je poprvé zmíněn v roce 1352 v soupisu papežských desátek.</p>	
<p>18. Křimov (okr. Chomutov) Sv. Anny</p>	<p>K. Derner, J. Crkal 2013</p>	<p>První zmínka o vsi Křimov, resp. křimovském újezdu pochází z roku 1281. Stavba kostela je patrně současná s vysazením vsi někdy v průběhu druhé poloviny 13. století. První, byť nepřímá písemná zmínka o existenci sakrální stavby uvádějící faráře, pochází z roku 1313. V roce 1352 je zaznamenávána platba papežských desátek ve výši 9 grošů. Jedná se o orientovaný, jednodlný kostel s odsazeným čtvercovým presbytářem a sakristií při severní straně. Kolem roku 1530 proběhla zásadní pozdně gotická přestavba. Během barokní přestavby roku 1762 byla vystavěna věž. Archeologický výzkum proběhl v roce 2013 při odvodňování základů. Výsledkem je zjištění rozsahu středověké lodi o vnějších rozměrech</p>	

		13 x 12 m, v mladších fázích prodloužené, a existence starší stavby na místě sakristie.	
19. Kystra (okr. Louny) Neznámé zasvěcení	A. Rusó, B. Štauber, R. Křivánek 1993	Poprvé se o kostelu dozvídáme roku 1352 v rejstříku papežských desátků. V roce 1359 jako patroni vystupují členové nižší šlechty Vaněk, Bořita a Hoger z Kystry. Kostel se nacházel se na výšině nad řekou Ohří. Erozní říční činností byl zničen jak kostel, tak asi i větší část plochy pohřebiště. Zjišťovací archeologický výzkum se zaměřil na dohledání místa pohřbívání a dalších sídelních aktivit. Bohužel výzkum nebyl dosud zpracován. Z nálezů lze uvést esovitou záušnici z druhotné pozice a sídlištní situace z 12. a 13. století. Existence příkopového ohrazení ostrožny se neprokázala.	
20. Lenešice (okr. Louny) Sv. Šimona a Judy	M. Volf 2009, 2011–2012, okolí V. Peksa 2021 ¹	Kostel nalezneme ve střední části rozměrné obdélné návsi a jeho archeologický výzkum byl spojen s rekonstrukcí kostela vyvolanou zřícením věže v roce 2008. Kostel se skládá z lodi, na níž navazuje čtvercový presbytář. K jižní straně je přistavěna sakristie a západní stranu lodi zaujala do interiéru vtažená hranolová věž. K nejstarší románské etapě náležela věž, loď a část presbytáře původně zakončeného nejspíše apsidou, odstraněnou při přestavbě roku 1800. Archeologickým výzkumem, který se dotkl západní části kostela, byla zjištěna úroveň středověké podlahy tvořené opukovými deskami. Základy kostela porušovaly pravěkou kulturní vrstvu a několik zahlužených objektů. Pro dataci výstavby kostela je důležitá kombinace nálezů zlomků keramiky z 2. pol. 13. století ze základového vkopu pro pilíře věže, závěru stavebně historického průzkumu a interpretace nápisové desky umístěné při nároží věže. Jedná se v Čechách o ojedinělý doklad o stavbě středověkého kostela, který klade ukončení výstavby kostela do roku 1262.	Martin Volf, <i>Záchranný archeologický výzkum při rekonstrukci kostela sv. Šimona a Judy v Lenešicích</i> , in: Sborník přednášek. Od doby románské po současnost. Historie a vývoj lenešického kostela, Lenešice 2009, s. 44–47; Jaroslav Skopec a kol., <i>Středověké venkovské kostely okresu Louny</i> , Ústí n. L. 2022, s. 299–310.
21. Liběšice (okr. Louny) Sv. Martina	Z. Smrž 2005, V. Peksa 2016–2017, R. Křivánek 2019	Z písemných pramenů známe Zdislava z Liběšic z roku 1281. Ze 13. století také pochází nejstarší románská fáze kostela se složitým stavebním vývojem. Z románské fáze se dochovalo pouze JZ nároží lodi a portál druhotně umístěný v přízemí mladší věže. Kostel dále prošel rozsáhlými gotickými a barokními přestavbami. Písemné prameny kostel uvádějí až roku 1359. První archeologický výzkum dokumentoval pouze základy ohradní zdi hřbitova a vrcholně středověkou kulturní vrstvu. Druhý výzkum proběhl v souvislosti se zpevňováním základů presbytáře, severní boční lodi a věže. Nebyly zjištěny žádné intaktní hroby, pouze rozsáhlé osárium. Starší sídelní tradici dokládá menší zahlužený objekt z pozdní doby hradištní (12.–1. pol. 13. století) při jižní straně kostela. K přesnější dataci jednotlivých stavebních fází výzkum nepřispěl z důvodu zničení většiny archeologických terénu při rušení hřbitova v novověku.	Jaroslav Skopec a kol., <i>Středověké venkovské kostely okresu Louny</i> , Ústí n. L. 2022, s. 327–342.
22. Libkovice (okr. Most) Sv. Mikuláše a sv. Michaela Archanděla	P. Vařeka 1995– 1996, P. Lissek 2018–2021	Záchranný archeologický výzkum kostela sv. Mikuláše a Michaela a celé vesnice Libkovice je součástí rozsáhlé a dlouhodobé archeologické činnosti zaměřené na mizející kulturní krajinu v mikroregionu Lomského potoka v předpolí hnědoudelného dolu. Předmětem výzkumu jsou pozůstatky dvojice kostelních staveb, starší raně gotické a stavby neorenesanční z konce 19. století, která byla jako poslední stojící objekt zlikvidována v roce 2002. Z předběžných výsledků lze zmínit odkrytí celého půdorysu středověkého kostela – jednodílné stavby s odsazeným pravoúhlým presbytářem, dále množství středověkých až novověkých hrobů v počtu přesahující tisíc jedinců a nedoložení předpokladu o existenci reliktů starší dřevěné sakrální stavby. Získáno bylo několik kamenických článků použitých ve zdivu novověké stavby a potvrzujících dataci středověkého kostela do 2. pol. 13. století. V písemných pramenech se kostel nepřímo objevuje v roce 1282 při zmínce o faráři z Libkovic. Ves vstoupila do písemného svědectví kolem roku 1240, kdy ji pro oseký klášter koupil opat Slavek.	Pavel Vařeka, <i>Archaeology of the st. Nicholas church in demolished village of Libkovice (liquitz) - excavations in 1995 -1996 (north bohemian brown coal mining area). A contribution to the research of medieval village churches in Bohemia</i> , Archaeologia historica 45/1, 2020, s. 185–202.
23. Libkovice, zaniklá ves Nesvětica (okr. Most) Sv. Kateřina a další neznámé zasvěcení	V. Brych 1984– 1988; P. Čech, J. Podhorský 2013– 2021	Název Nesvětica náleží zaniklé lokalitě zahrnující 2 pohřebiště, 3 sakrální stavby a vrcholně středověkou ves. Z předběžných publikačních výstupů víme o raně středověkém kostele se dvěma fázemi obklopeném dosud největším prozkoumaným pohřebištěm v Čechách. Kostel byl tvořen lodí a pravoúhlým presbytářem. Stavba k pohřebišti přibyla později a její vznik lze klást do 11. nebo 12. století. Celková datace pohřebiště spadá do období od 1. poloviny 11. do 13. století. Nekropole má prozatím známou rozlohu cca 2100 m ² a předpokládá se zde 2000 pohřbených jedinců. Druhou stavbou jsou reliktů nejspíše probošství osekého kláštera z 1. pol. 14. století a druhý kostel založený ve vrcholně středověké vsi na konci 13. století. První písemná zmínka o Nesvěticích z roku 1238 se váže k osobě Ludvíka z Nesvětic. V roce 1341 jsou Nesvětica uvedeny v konfirmační listině majetku osekého kláštera. A v roce 1352 je poprvé v soupisu papežských desátků doložen kostel. V tomto případě již mladší kostel na návsi. Kostel na pohřebišti písemné prameny neregistrují.	Jan Podhorský, <i>Současný stav poznání největšího mlado- až pozdně hradištního pohřebiště na našem území</i> , in: Zuzana Mírová – Vít Záhorák – Veronika Němcová (eds.), Sborník prací 2. studentské archeologické konference. 10. let archeologie na olomoucké univerzitě, Olomouc 2019, s. 127–138.

24. Libořice (okr. Louny) Nanebevzetí Panny Marie	P. Holodňák 2013	Drobný archeologický výzkum proběhlý při odvodňování barokního kostela z počátku 18. století. Na jižní straně lodi byl zjištěn kamenný základ odklánějící se od stěny lodi a končící zhruba ve dvou třetinách její délky. Jednalo se nejspíše o základ středověkého kostela. Situace nemohla být rychlým postupem stavebních prací blíže zkoumaná. Kostel je v Libořicích poprvé doložen v roce 1369 v rámci soupisu papežských desátků. Ves je doložena roku 1333 jako majetek kláštera v Roudnici n. Labem.	
25. Libyně (okr. Louny) Sv. Jiljí	P. Holodňák 2010; V. Peksa, M. Volf 2013–2014 ²	Poprvé je Libyně zmiňována v roce 1356 v souvislosti se jmenováním faráře. Na počátku archeologického výzkumu byly zdokumentovány základové poměry na severní straně lodi. Následující práce odkryly část interiéru. Zjištěna byla původní západní zeď lodi, snesená v rámci zvětšování kostela při novověké přestavbě. Před ní byly odkryty subtilní základové zdi čtvercové stavby přiložené k čelní zdi na spáru. Spojitelné jsou se starší nejspíše z větší části dřevěnou věží, což potvrzuje inventář z roku 1828. Stáří starší věže lze na základě písemných zpráv datovat jen jako datum ante quem 1727. Zásadní nálezy byly učiněny v sondě v JV rohu lodi. Základové zdivo triumfálního oblouku narušilo kostrový hrob obsahující pár esovitých záušnic a datovaný radiouhlíkovou metodou do 12. století. Tento nálezy, spolu s kamenným náhrobníkem zjištěným při severní straně lodi, dokládá pohřbívání na lokalitě před vznikem kamenné sakrální stavby stavebně historicky datované do 1. poloviny 14. století. Současný kostel má obdélnou loď, k níž se připojuje na západě mladší hranolová věž postavená až v 1. polovině 19. století a na východě odsazený středověký polygonální presbytář. Po severní straně presbytáře se nachází sakristie novověkého stáří. Na rozmezí lodě a presbytáře byla také objevena krypta z 1. poloviny 18. století související s rodem Strojeticích ze Strojetic.	Jaroslav Skopec – Vojtěch Peksa – Martin Volf, <i>Kostel sv. Jiljí v Libyni u Lubence</i> , in: Dějiny staveb 2015, Plzeň 2015, s. 169–176; Jaroslav Skopec a kol., <i>Středověké venkovské kostely okresu Louny</i> , Ústí n. L. 2022, s. 343–352.
26. Mašfov (okr. Chomutov) Sv. Barbory	J. Klápště 1975	Zjišťovací výzkum v interiéru kostela měl za úkol ověřit předpoklad existence starší stavby na místě současného gotického kostela. Místo bylo spojováno s tržištem Pátek uvedeným k roku 1196 v rámci tzv. Mašfovského újezdu. Výzkum se dotkl interiéru kostela, ale nebyly zde zjištěny žádné nálezy ani situace dokládající starší sídelní tradici či sakrální stavbu. Stavebně historické bádání řadí stojící objekt do 14. století. Novorománská úprava proběhla roku 1863. Jedná se o jednoduchý obdélný kostel se čtverhrannou věží v západním průčelí, polygonálním presbytářem a se sakristií přiloženou k jeho jižní straně.	
27. Merboltice (okr. Děčín) Sv. Kateřiny Alexandrijské	P. Vařeka, P. Lissek 2021–2022	<i>Bude doplněno</i>	
28. Mnetěš (okr. Litoměřice) Sv. Jiří	A. Hejna 1966, R. Křivánek 2009– 2010	Známé rotundě na hoře Říp prošlé několika úpravami se archeologický výzkum dotkl v souvislosti s její opravou. Jedním z cílů bylo nalezení předchůdce rotundy vzniklé v roce 1126. Výsledky výzkumu ale nebyly nikdy podrobně zpracovány. Známými výsledky sond uvnitř i vně kostela bylo zjištění základových poměrů a pozůstatků po pohřbívání na severní a západní straně rotundy. Lze konstatovat, že starší kostel neznámé doby vzniku a neznámé dispozice, byl nejpozději roku 1126 nahrazen rotundou s jižním vstupem, pavlačovou emporou a válcovou věží přístupnou z empory. Rotunda byla později, ale patrně ještě ve středověku, doplněna o další stavby obytného a sakrálního účelu (dnes zbořené). Geofyzikálním průzkumem, kromě anomálie v lodi kostela (nejasně interpretace), se žádné další relikty staveb v okolí kostela detekovat nepodařilo.	Antonín Hejna, <i>Archeologický průzkum kaple na Řípu</i> , Vlastivědné sešity – řada společenskovední, Ústí nad Labem 1970, s. 54–55; Karel Nováček, <i>Říp a jeho kostel. K vývoji a kontextu rotundy sv. Jiří</i> , in: M. Gojda – M. Trefný (eds.), <i>Archeologie krajiny pod Řípem</i> , Plzeň 2011, s. 127–142.
29. Most (okr. Most) Sv. Václava	J. Klápště 1979– 1981, 1983	<i>Bude doplněno</i>	Jan Klápště, <i>Kostel sv. Václava v Mostě</i> , <i>Archeologické rozhledy</i> 47, 1995, s. 426–443.
30. Nepomyšl (okr. Louny) Sv. Mikuláše	V. Peksa 2014– 2016, 2018, 2021; R. Křivánek 2015	Kostel se skládá z obdélné lodi, k níž se na západě připojuje hranolová věž a na východě užší odsazený polygonální presbytář. K severní straně presbytáře přiléhá sakristie a na jihu přístavek s oratoří v patře. Ve stávajícím organizmu stavby náleží středověkému jádru kostela loď, presbytář a sakristie. Kostel i ves jsou poprvé doloženy k roku 1361, kdy patronátní právo ke kostelu vykonával Petr z Janovic, hofmistr na dvoře Karla IV. Nejstarší písemný záznam o kostele odpovídá celkovému výrazu kostela. Informace o středověké Nepomyšli poskytl archeologický výzkum proběhlý bezprostředně	Jaroslav Skopec a kol., <i>Středověké venkovské kostely okresu Louny</i> , Ústí n. L. 2022, s. 399–412.

		vedle kostela v areálu bývalé fary, kde byla prozkoumána část usedlosti s počátky ve 2. pol. 13. století. Výzkum kostela probíhal při jeho postupné renovaci – dokumentovány byly základové poměry, podlahové úrovně a několik hrobů. Při severovýchodním rohu lodi byl odhalen hrob porušený základem severní stěny kostela. Jeho zařazení pomocí radiokarbonové metody do 2. poloviny 13. století ukazuje na starší tradici pohřbívání. V souvislosti s nálezy z farního dvora je více než pravděpodobné, že zde v 2. pol. 13. století stál nejspíše dřevěný kostel. Do konce 15. století lze vztáhnout vznik převážné části odkrytých nástěnných maleb.	
31. Nové Sedlo nad Bílinou (okr. Chomutov) Sv. Petra a Pavla	A. Hejna 1966	Kostel stojící na vyvýšenině na levém břehu řeky Bíliny byl zbořen v roce 1972. Před jeho likvidací zde proběhl archeologický výzkum postihující větší část interiéru a také v menší míře situace vně kostela. V jádru se jednalo o románský kostel, jehož hlavním pozůstatkem byl ústupkový portál na jižní straně lodi. Kostel prošel několika přestavbami. Při výrazné barokní úpravě byla otočena orientace kostela s presbytářem k západu. Při výzkumu byla odhalen celkový půdorys románské stavby s půlkruhovou apsidou a o vnitřních rozměrech 13,5 x 8 m. Gotickou přestavbu dokládaly základové zdi polygonálního presbytáře, kterým byla pouze mírně zvětšena původní apside. K západní stěně byla dodatečně připojena obdélná stavba se subtilními základy, snad předsíň. Kostel je na základě uměleckého rozboru portálu datován do 1. třetiny 13. století. Archeologie ke zpřesnění datace závažné argumenty nepřinesla. První zmínka o vsi spadá k roku 1270, lokalita je uvedena v soupisu papežských desátků v roce 1352 pod latinským názvem Nova villa.	Antonín Hejna, <i>Archeologický výzkum v zaniklém kostele sv. Petra a Pavla v Novém Sedle</i> , Vlastivědné sešity – řada společenskovední, Ústí nad Labem, 1970, s. 45–53; Jiří Crkal – Kryštof Derner, <i>Kostel sv. Petra a Pavla v Novém Sedle</i> , Památky, příroda, Život, 2022, v tisku.
32. Očihov (okr. Louny) Sv. Martina	V. Peksa 2015, 2022; R. Křivánek 2019	Z románské fáze kostela se dochovala věž a část lodi. Ostatní části nejspíše náležejí k přestavbám především ve vrcholné gotice a také baroku. Jedná se o jednododnní kostel s odsazeným, trojboce zakončeným presbytářem, se sakristií na jižní straně a s hranolovou věží v západním průčelí. Poprvé se kostel v písemných pramenech se kostel objevuje v roce 1355, kdy byl Petr Benešův rektorem kostela v Očihově a kaplanem při kapli sv. Mikuláše na Vyšehradě. Samotná ves se připomíná roku 1289 v souvislosti s osobou Přibyslava z Očihova. Drobný archeologický výzkum při pokládce nízkého napětí protnul část bývalého hřbitova s nálezy lidských ostatků v druhotných pozicích a zachytil požárovou vrstvu z 16. století vedle objektu bývalé fary. Při SZ rohu věže byly z části dokumentovány její základové poměry. Geofyzikálním průzkumem byla v presbytáři zjištěna anomálie, jejíž tvar ji dovoluje interpretovat jako podpovrchové relikty půlkruhové apsidy. V roce 2022 proběhl menší badatelský výzkum, který na styku věže a lodě odhalil etážové pohřebiště, potvrdil předpoklad stavebního průzkumů o stáří lodě časově zařaditelné do doby kolem poloviny 14. století, a na severní straně presbytáře zachytil základ zbořeného opěrného pilíře.	Vojtěch Peksa, <i>Očihov. Sídlně-historické souvislosti kostela sv. Martina</i> , in: Dějiny staveb 2014, Plzeň 2014, s. 109–116; Jaroslav Skopec a kol., <i>Středověké venkovské kostely okresu Louny</i> , Ústí n. L. 2022, s. 425–434.
33. Opočno (okr. Louny) Nanebevzetí Panny Marie	M. Volf, V. Peksa 2013	Opočno se v písemných pramenech poprvé objevuje roku 1358, kdy slyšíme o faráři Wernerovi z Opočna. Kostel Nanebevzetí Panny Marie je dnes barokní stavbou z počátku 18. století. Z gotické části se zachovala s jistotou jen spodní část věže, původně sakristie s křížovou klenbou, která ve svorníku nese znak erbu hřiče, a její datace spadá do 1. poloviny 14. století. Archeologickým výzkumem při stavbě vodovodu byly na návsi severně od kostela zachyceny objekty dokládající kontinuální existenci vsi již od časně slovanského období, dále zahlobený objekt a příkop spojitelný se šlechtickým sídlem ze 13. století. V prostoru max. 20 metrů od kostela směrem do návsi bylo zachyceno několik hrobů s nálezy dvou esovitých záušnic. Všechny hroby se nacházely mimo pozemek na mapě stabilního katastru vyznačený jako hřbitov, což ukazuje na původně větší rozsah pohřebiště. Vzhledem k nastíněné situaci je možné hledat počátky hřbitova a snad i stavbu kostela ve 13. století.	Jaroslav Skopec a kol., <i>Středověké venkovské kostely okresu Louny</i> , Ústí n. L. 2022, s. 435–444.
34. Podbořany (okr. Louny) Sv. Petra a Pavla	R. Křivánek 2013, V. Peksa 2021	Drobný výzkum probíhající před realizací odvodnění základů. Zjišťovací sonda navázala na výsledky geofyzikálního výzkumu, který na jižní straně kostela při styku lodě a presbytáře zachytil podpovrchové zdivo předstupující před současné nadzemní konstrukce barokního kostela z 18. století. Podařilo se zachytit základ středověkého kostela (JV roh lodi a její styk s presbytářem) a několik hrobů respektujících tento základ. Dva hroby byly naopak porušeny základem barokního kostela. Radiokarbonová datace stratigraficky nejstaršího hrobu přinesla výsledek spadající do 14. století. Barokní novostavba tedy z části využila základy starší stavby, z níž se v interiéru dochovala nejspíše renesanční krypta. Podbořany a kostel se poprvé objevují v písemných pramenech v roce 1362, při jmenování faráře opatem postoloprtského kláštera.	Vojtěch Peksa, <i>Podbořany ve středověku</i> , in: Vojtěch Peksa a kol., <i>Podbořany. 660 let od první písemné zmínky</i> , Podbořany 2022.
35. Poláky (okr. Chomutov) Sv. Petra (?)	V. Sušická, K. Derner, V. Peksa, J. Crkal 2015 a 2018	Záchranný archeologický výzkum probíhající v blízkosti bývalých Dolan zlikvidovaných v roce 1967 při stavbě vodní nádrže Nechrance. Při poklesu hladiny v suchých letech bylo zkoumáno raně středověké pohřebiště z 2. pol. 11. až 12. či snad počátku 13. století. Celkem bylo zdokumentováno 119 hrobů uložených v několika řadách. Zaznamenáno bylo vzájemně	Vojtěch Peksa – Jiří Crkal, <i>Středověké osídlení v povodí Lužického potoka na Kadaňsku</i> , Archeologie západních Čech 11,

		narušování hrobů a také osárium. Z hrobových přídavek byly zjištěny především esovitě záušnice. Významným zjištěním se stal nález soudobého sídliště bezprostředně navazujícím na pohřebiště. Typově nejmladší keramika datuje závěr existence sídliště do 1. pol. 13. století. Vesnice se poté přesunula o několik desítek metrů blíže k řece Ohři. Překvapivým byl nález relikvů kamenného zdiva severně od pohřebiště. Jednalo se o kamenné základové zdivo jižní a západní stěny. Zdi o šířce 120 cm svíraly pravý úhel a tvořily tak roh stavby. Jižní zeď byla provedena z lomového kamene, zeď západní stěny byla dochována v negativu. Postavení stavby na svažitém terénu nicméně po jejím zániku způsobilo erozi ostatních částí a půdorys tak není možné stanovit. Prozkoumaný relikv pravděpodobně náleží ke starší sakrální stavbě stojící na okraji pohřebiště. V písemných pramenech se Dolany objevují roku 1347, kdy je zmíněn Jindřich z Dolan. Až k roku 1352 je nepřímě doložen Dolanský kostel, a to díky platům ve výši 18 grošů. Kostel zbořený roku 1965 stál na svahu nad návsi a od zkoumaného pohřebiště ho dělila vzdálenost 170 m. Původně byl zasvěcen sv. Kateřině. Podle místní tradice byl zničen za třicetileté války a obnoven roku 1662. V roce 1876 byl pak kostel znovu vysvěcen s novým patronem Panny Marie. Z podoby stavby samé nelze jasně vyčíst její stáří a při jeho boření taktéž údajně nebyly zjištěny žádné starší konstrukce.	2020, s. 77–113; Vojtěch Peksa, <i>Počátky kostelů v severozápadních Čechách na základě archeologických výzkumů</i> , in: <i>Středověké venkovské kostely okresu Louny</i> , Ústí n. L. 2022, s. 11–40.
36. Přísečnice (okr. Chomutov) Sv. Mikuláše Panny Marie	E. Černá 1973	Kostel sv. Mikuláše, který se nacházel na jižním okraji města, byl zbořen v roce 1963 v souvislosti s budováním vodní nádrže. Při jeho likvidaci došlo k poničení poloviny jeho půdorysu stavbou silnice. Výzkumem byly odkryty zbylé archeologicky nedatovatelné základy, v novověku zpevněvané dodatečnými zděnými pasy, a několik novověkých hrobů. S tímto kostelem spojujeme první písemnou zmínku z roku 1352 týkající se papežských desátek. Dle zachovaných vyobrazení se jednalo o jednoduchou jednolodní stavbu s obdélnou lodí a pravoúhlým presbytářem. Nejstarší fázi stavby lze stavebně historicky datovat do první poloviny 14. století a souvisí se starší fází osídlení Přísečnice z konce 13. až počátku 14. století. Druhý pozdně gotický kostel Panny Marie byl postaven v roce 1583 na návrší při obvodu městské zástavby. Výzkum prováděný před jeho likvidací měl prověřit jeho stáří. Sondáž v interiéru nezachytila žádné situace svědčící o přítomnosti předpokládané starší sakrální stavby. Doložena byla jednolitá skladba základů, požárová vrstva související s některými z doložených novověkých požárů a několik taktéž novověkých hrobů.	Eva Černá, <i>Archeologie Krušných hor – výpověď hmotných pramenů k dějinám města Přísečnice</i> , in: R. Smolník (ed.), <i>ArchaeoMontan 2013</i> , Dresden 2014, s. 69–82; Jiří Crkal – Martin Volf, <i>Počátky města Přísečnice</i> , in: R. Smolník (ed.), <i>ArchaeoMontan 2013</i> , Dresden 2014, s. 95–108; Jiří Crkal – Martin Volf, <i>Počátky a vývoj osídlení horního města Přísečnice</i> , <i>Archaeologia historica 41/2</i> , 2016, s. 375–389.
37. Radnice (okr. Karlovy Vary) Sv. Jakuba Většího	E. Neustupný 1965	První (a tím pádem nejstarší) archeologický výzkum kostela v severozápadních Čechách probíhal před zbořením stavby, která se od roku 1953 nacházela v prostoru vojenského újezdu Hradiště v Doupovských horách. Na návrší nad vsí se nacházel kostel postavený jako novostavba v letech 1769–1769. O jeho předchůdci víme k roku 1352. První písemná zmínka o zdejší vsi pochází z roku 1295, kdy je zde uváděn jistý „Peregrinud de Rednicz“. K výzkumu, který spíše jen dokumentoval výkopy vojáků, máme k dispozici minimum informací – v interiéru kostela měla být zjištěna starší středověká zeď a několik hrobů.	
38. Radonice nad Ohří (okr. Louny) Povýšení svatého Kříže	P. Meduna 1993–1996	Dvůr Radonice daroval kníže a pozdější král Vladislav II. V letech 1143–1144 premonstrátskému klášteru na pražském Strahově. I přes existenci několika urbářů popisujících majetek kláštera, je kostel doložen až roku 1352 z registru papežských desátek a před rokem 1355 je uveden správce kostela Martin. V jádru románský kostel, s obdélnou lodí a západní věží, ke kterému byl v gotice přistavěn polygonální presbytář, byl z důvodu statických poruch zbořen v roce 1905 a nahrazen novostavbou. Archeologický výzkum se dotkl blízkého okolí v rámci budování inženýrských sítí. Především byl registrován příkop hluboký 3 a široký 6 m obklopující návrší, na němž kostel stál. Při hloubení příkopu byly porušeny sídlištní situace z 2. pol. 12. až 1. pol. 13. století. Zároveň lze předpokládat, že materiál z příkopu posloužil k navršení pahorku a kostel musel vzniknout ve stejné době. Bohužel výzkum nebyl dosud podrobně zpracován.	Petr Meduna – Jan Pařez – Jaromír Tlustý, <i>Kostel Povýšení svatého kříže v Radonicích nad Ohří</i> , Praha 2011.
39. Slatinice (okr. Most) Sv. Šimona a Judy	J. Bubeník 1973	Záchranný archeologický výzkum se ke kostelu dostal až po jeho zboření a vlivem postupujícího hnědouhelného lomu bylo možné obsáhnout jen menší část původního rozsahu. Na místě do té doby stál barokní kostel, u něž byl předpokládán starší předchůdce zaznamenaný nepřímě písemnými prameny k roku 1331, kdy je uveden farář. První zmínka o vsi pochází z roku 1227 ze závěti Kojaty Hrabšice. Výzkum zachytil část severní strany barokního kostela od presbytáře do poloviny lodi. Kromě několika hrobů byla zjištěna kulturní vrstva s nálezy 13. století porušená stavbou barokního kostela. Ze starší stavby, kromě druhotně užitých kamenických článků, nebyly zachyceny žádné konstrukce. Část ostění portálu a žebra klenby lze řadit do 2. poloviny 14. století, což může značit existenci staršího snad dřevěného kostela předcházejícího	

		gotickou fází.	
40. Spořice (okr. Chomutov) Sv. Bartoloměje	M. Volf 2013	Spořice se poprvé objevují v písemných pramenech v roce 1281 na listině zaznamenávající směnu majetků mezi řádem německých rytířů a Smilem z Liběšovic. Datace kostelního zvonu z roku 1483 je brána jako první záznam o existenci kostela, který byl filiální k chomutovské faře. Objekt stojící uprostřed návsi je obklopen/opevněn vodním příkopem. Stavebně historicky je stavba s obdélnou lodí, čtvercovým presbytářem a štíhlou věží zataženou do interiéru lodi datována rozdílně od 14. do 15. století s výraznými úpravami v baroku. Archeologický výzkum řešil výkop pro elektrickou přípojku procházející zrušeným hřbitovem na severní straně kostela. Zjištěn byl základ ohradní zdi a lidské kosti v druhotných pozicích. Vně areálu kostela byla zjištěna kulturní vrstva bez nálezů.	
41. Stebno (okr. Louny) Sv. Jana Křtitele	V. Peksa, R. Křivánek 2021	Drobný archeologický výzkum proběhl při věži a registrovány zde byly pouze novověké násypy u větracích šachet krypty umístěné pod věží. Kostel stojící na velké obdélné návsi je dle svého polygonálního presbytáře středověkého stáří, ale mladší úpravy jeho přesnější dataci neumožňují. V 17. století byla na severní straně vystavěna velká věž. První zmínka o vsi spadá do roku 1239 a souvisí s predikátem Vojslava ze Stebna, kostel je uveden v roce 1347.	
42. Tuchomyšl (okr. Ústí nad Labem) Sv. Martina	M. Cvrková 1977	<i>Bude doplněno</i>	
43. Údlice (okr. Chomutov) Povýšení sv. Kříže	K. Derner 2020	První písemná zmínka pochází z roku 1247 a vztahuje se k predikátu Theodorita de Udelitz. Románský kostel pochází podle stavebně historického rozboru z první třetiny 13. století (první zmínka v roce 1352). Archeologický výzkum odkryl v prostoru fary situované severně od kostela přímý úsek příkopu zaplněného již v první třetině 13. století a soudobé, či starší sídlištní objekty. Západně od fary v ulici Zámecké byl dokumentován řez příkopem pokračujícím zhruba ve stejném směru jako předchozí, ale zaplněném až ve vrcholném středověku. Patrně tak byla okryta část panského sídla současného s kostelem a jeho mladší vrcholně středověká fáze. Dále bylo zkoumáno několik novověkých stavebních fází fary.	
44. Volyně (okr. Chomutov) Sv. Petra a Pavla	K. Derner, J. Crkal 2015	První zmínka o vsi Volyně, resp. o prodeji volyňské rychty pochází z roku 1298. V letech 1352–1405 byl kostel osvobozen od placení papežských desátků. Kostel je orientovaný, jednolodní s odsazeným čtvercovým presbytářem a barokní sakristií při severní straně. Stavebně historické průzkumy kladou jeho vznik do přelomu 13. a 14. století. Archeologický výzkum proběhl v rámci celkové rekonstrukce. Nejzávažnější zjištění přinesly sondy v presbytáři, v nichž byly nalezeny kostry dvou jedinců narušených obvodový zdívkou; třetí hrob byl porušen stavbou původního, do doby výzkumu neznámého západního závěru stavby; zásyp vkopu tohoto zdiva obsahoval rovněž několik lidských kostí (jedna z nich byla datována radiokarbonovou metodou do období let 1278–1295, či 1272–1302). Přínosem výzkumu je prokázání existence hřbitova v kolonizační vsi, který předcházela stavbě vlastního kostela. S výstavbou kostela se patrně počítalo již při základním rozměření vsi a plužiny, což dokládá existence farního lánu a poloha kostela ve středu vsi ve vidlici cest. K samotné výstavbě kamenné stavby došlo až po určité časové prodlevě.	
45. Vroutek (okr. Louny) Sv. Jakuba Většího	A. Hejna 1973, V. Peksa 2015–2018; okolí P. Lissek 2003, R. Křivánek 2016, 2022	Poprvé je Vroutek v písemných pramenech zmiňován roku 1227 v souvislosti se závětí Kojaty Hrabišice, kdy byl odkázán řádu křížovníků na pražském Zderaze. O kostele se poprvé, a to nepřímo, z písemných pramenů dozvídáme až v roce 1369 v soupisu papežských desátků. Vroutecký kostel patří ke známým románským stavbám – architektonické členění spojilo obdélnou loď, východní půlkruhovou apsidu a západní hranolovou věž. Menšími úpravami prošel i v dalších obdobích, včetně 20. století. Stavební historie dosud kladla stavbu kostela do 1. třetiny 13. století. Díky radiokarbonovému datování jediného původního dřevěného prvku, malého trámku ve věži, se podařilo výstavbu kostela posunout do 2. poloviny 12. století. Kostela se dotklo několik archeologických výzkumů. V odstupe zhruba šesti metrů SZ od kostela prozkoumal Antonín Hejna rozměrnou částečně zahlobenou stavbu. Z čtyřúhelníkového půdorysu známe jeden rozměr blížící se 11 metrům. Zjištěný pozůstatek nejspíše souvisí s vícepodlažní dřevěnou stavbou související s hrabišickým sídlem. Další výzkumy měly záchranný charakter a poskytly důležité informace o počátcích osídlení. Na několika místech se podařilo zachytit na písčitém podloží nasedající vrstvu tvořenu kamennou drtí z červeného pískovce, interpretovatelnou jako stavební horizont. Existenci příkopu kolem kostela potvrdil výzkum v roce 2003. Od té doby byl příkop dokumentován celkem na 4 místech severně a jižně od kostela. Rozměry příkopu jsou poměrně značné – šířka dosahuje téměř 13 m a hloubka	Antonín Hejna, <i>Venkovská opevněná sídla 10.–13. věku v Čechách. Problematika jejich studia a výsledky dosavadního výzkumu</i> , Archeologické rozhledy 28, 1976, s. 279–290; Vojtěch Peksa – Martin Volf, <i>Počátky Vroutku</i> , in: M. Jetmarová a kol., Vroutek, Vroutek 2017, s. 5–38.

		přesahuje 3 metry. Dohromady bylo v okolí kostela zdokumentováno celkem šest desítek hrobů (hrob v ose apsidy obsahoval velkou esovitou záušnici).	
46. Želina (okr. Chomutov) Sv. Vavřince	E. Černá 1977, 1982, 1993; J. Crkal 2018	První písemnou zmínku o Želině známe z roku 1337 v inkvizičních protokolech. V roce 1352 je lokalita uvedena v rejstříku papežských desátků. Patronátní právo ke kostelu měli ve 14. století čeští králové. Západní část kostela je tvořena gotickým dvoulodím. V jeho stavbě byly druhotně použity dva starší portály. Na gotickou část navazuje presbytář tvořený lodí původního románského kostela s půlkruhovou apsidou. Románská fáze je stavební historií datována do 1. pol. 13. století. Archeologický výzkumem v roce 1977 byly odkryty zbytky původní románské podlahy a novověké hroby. Nalezen byl relativně početný soubor keramiky z 12.–13. století, z něhož část nalezená pod románskou podlahou pochází z doby před nebo výstavby kostela. Menší výzkum proběhly v roce 1982 v sakristii a v roce 1993 v lodi. V roce 2018 proběhl záchranný výzkum v souvislosti s elektroinstalací a rekonstrukcí podlah. Odkryta byla část základového zdiva původního západního závěru lodi a přízdívky související s vložení vítězného oblouku. Sonda v sakristii odkryla původní předzáklad lodi a ukázala přízdění sakristie na spáru. Zdivo sakristie spočívalo na zásypové vrstvě (hrobu?) obsahující vedle keramiky 2. pol. 13. století i parvus krále Václava II. V novověkých zásypech podlahy v prostoru lodi byl nalezen ohořelý trám, jehož dendrochronologická analýza ukázala datum smýcení 1479. Jedná se o datum potvrzující pozdně gotickou přestavbu kostela, které se kryje s letopočtem uvedeným na nápisové desce osazené v západním štítu lodi s rokem 1484.	Eva Černá, <i>Kostel sv. Vavřince v Želině u Kadaně – nové poznatky stavebně-historického vývoje</i> , Památky, příroda, život 12, 1980, s. 108–112.

Citovaná literatura shrnuje soudobé poznatky a nemusí odpovídat aktuálním poznatkům. V soupisu neuváděny nálezové zprávy a hlášení archeologických výzkumů (dohledatelné v Digitálním archivu AMČR - <https://digiarchiv.aiscr.cz/home>). Literatura se také vztahuje pouze k archeologickému bádání, nikoliv k písemným pramenům nebo výsledkům stavebně historických průzkumů.

Stav výzkumu ke konci roku 2022.